

Dikkat
Not 18 kâtrata
Diclecek

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.1843

NOTLAR

- 1- Mısırlı İbrahim Paşa'nın ikinci oğludur. Yeni Osmanlılar Cemiyetinin kurucusudur. Namık Kemal, Ziya Paşa gibi Abdülaziz ile hürriyet müca-
delesi yapan gençlere daima yardım etmiştir. Maliye ve Maarif Nazırlı-
ğında bulunmuştur.
- 2- Şair Ziya Paşa
- 3- Fransızcanın lûgat üstadı ve en kudretli lûgatı LITTRE'nin yazarı.
- 4- Tanzimat devrinde İstanbul'da çıkan Fransızca gazete. Sahibi Fransız
Jean Pietry Namık Kemal ve arkadaşlarının Avrupa'ya kaçmalarına ve
Yeni Osmanlılar'ın hürriyet mücadelesine çok yardım etmiştir.
- 5- Ebüzziya yazısında bu notu koymuştur: " Bu, Bekir Efendi 1275 (1859)
Kuleli vak'ası diye şöhret bulan Hüseyin Daim Paşa ihtilâl cemiyeti
tertip eden erkân'dan olarak müebbeden Bağdad'a sürülmüştü. (Bu cemi-
yet Abdülmecid'e suikast hazırlamış yakalanmış Kuleli'de muhakeme edil-
mişler bu yüzden isim Kuleli vak'ası olmuştur.)
- 6- Ebüzziya yazısında şu notu koymuştur: " Boşanma sebebi, zevcesinin
Şinasi'yi İstanbul'a dönmege mecbur etmesi için Fuad Paşa'ya bir istir-
ham yazısı yazmış olmasıdır.
- 7- Eski yazı baskı harfleri arasına yerine göre konan ve yazıyı daha oku-
naklı kılan, birbirine bitişik harfleri biraz aralayarak güzellik sağ-
layan çizgiler.
- 8- Ebüzziya şu notu koymuştur: " Mecmua i Ebüzziya'nın 80. nüshasında
(Şinasi ile bir mülakatım) ünvanlı makale bu odanın hâl ve şanını ta-
rif etmektedir.
- 9- Müsveddeleri veya imlâ edilen sözleri düzgün bir yazı ile yazan hattatlar.
- 10- Abdülhamid zamanı sadrazamlarından şair ve edip.
- 11- Abdülaziz zamanı sadrazamı, şair, edip. Tanzimat kurucularından.
- 12- Ebüzziya notu: " Daha sonra Tıbbiye Nazırı olan merhum Saip Paşa.
- 13- Namık Kemal'in dostu, ve Hukuk Hocası, İngiliz olup bir zaman ticaret
yapmak üzere ailesile İstanbul'a yerleşmiştir.
- 14- Bugünkü para ile takriben 25.000,- lira.
- 15- Ebüzziya şu notu düşmüştür: " Gerek bu kağıd, gerek hokka ile kalemi
ben almıştım, ne faideki Rodos'a sürüldüğümüz zaman kayıp olmuştu. Hokka
Kütahya mamulâtından yeşil sirli, kalem küt açılmış on santimetre ka-
dardı, yazık ki ~~...~~ elinden bu üç yadıgâr kurtulamadı.
- 17- Akbaba'lar gibi sabırsız gusüle varis olmak istiyorlar.
- 18- Galata ve Beyoğlu semtinin belediye dairesi, Tünelin üst
başındaki bugünkü Beyoğlu İlçe binası. Bu İstanbul'da ilk
teşkil edilen ~~...~~ batimörnegindeki belediye
teşkilâti olduğu halde, Paris'in en meşhur belediyesinin
6. daire olması dolayısıyla buna da bu isim verilmiştir.
- 19- Bugünkü Park Otelinin bulunduğu bina. Şinasi'nin mezarı
Park Otelinin karşısına rastlayan 31 No.lu Park Palas, 33 No.
lu
Kent
Palas,
35 No.
lu
Ayaz Nası
Palas
isimli

Kuleli Vakası

Zamanın

برای مدینه اکتیو ایف بی کی اصله صادره

داره و سایر اکتیو
صاحبان اوله بنده

کتابی علمه ۹ کی اصله - بیج فغان

~~فوتد کتوبه علمه~~

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No ZE.184.1

ARAŞTIRMA
Dizisi : 1

T A S H İ H

NÜSHASI

1347 2/10 - 24
1853 14/10 - 21

T A S H İ H

NÜSHASI

**ŞİNASİ'NİN
SON GÜNLERİ VE ÖLÜMÜ**

Ebüzziya Tevfik'in kalemiyle

ARAŞTIRMA
DİZİSİ : 1

ŞİNASİ'NİN
100. ÖLÜM YILDÖNÜMÜ
DOLAYISI İLE

İbrahim Şinasi
1824-1871

Türk edebiyatına bugün içinde bulunduğu çağın yolunu açan edip ve şair Şinasi'nin ölümünün 100. yıldönümü dolayısıyla, bu büyük insanın son günlerini, hastalığını, ölümünü, gömülmesini anlatan ve bu konuda elde tek kaynak olan merhum Ebüzziya Tefvik'in bu yazısını aynen sunuyoruz.

Ebüzziya'nın, Şinasi'nin ölümünden 40 yıl sonra ve bundan 60 yıl önce «Mecmua-i Ebüzziya»nın 105 ve 106 ıncı sayılarında (Temmuz 1911) yayınlanan bu yazıların dili hemen hemen bugünkü dilin sadeliğindedir. Bununla beraber, yazıda, zamanın ifade şekline göre yapılmış bazı terkiplerle bugün artık kullanılmayan arapça ve farsça kelimeler, metne ve yazarın üslûbuna tamamen sadık kalınarak, merhum Ebüzziya Tefvik'in torunu Ziyad Ebüzziya tarafından sadeleştirilmiştir.

Şinasinin Hayatının Son Günleri ve Ölümü

YAZAN : EBÜZZİYA TEVFIK

1867 senesinin Mayısında «Yeni Osmanlılar» üyelerinin Avrupa'ya kaçmaları ve Paris'te toplanmalarından sonra, Mustafa Fazıl Paşa (1) Cemiyeti kurmuş ve Başkanlığını Ziya Bey'e (2) vermişti.

Şinasi o tarihten iki buçuk sene evvel Paris'e çekilerek ikamet ettiği «Rue du Bac» da lûgat araştırmaları ile meşgul idi. Haftada iki gün, o tarihte «Bibliothèque Impériale» olan «Bibliothèque National» (Milli Kütüphane) a giderek «Kamus - u Osmani» (Osmanlı lûgati) si için bir çok eseri inceler, defterlerine notlar alır, diğer günlerini çalışma odasında, araştırmalarının verimlerini tasnif etmekle vakit geçirirdi.

Gece hiç çalışmaz, yaz mevsiminde saat 6 da Rue de Bac'dan Voltaire rih-tımına çıkar, kırk elli adım sola gidip geldikten sonra «Bac» sokağı ile bir sırada olan «Royal» köprüsünden Tuilleries Rih-tımı'na geçer, oradan Tuilleries Bahçesine girer, yedi buçuğa kadar büyük havuzun karşısındaki kanepelerden birine oturarak Littré (3) yi bekler, onunla yedi buçuğa kadar ilmi iştikak (etimoloji - kelimelerin türeme ilmi) üzerine görüşmelerde bulunur, yedi buçukta iki lûgat âlimi, ertesi akşam yine birleşmek kararıyla ayrılırlar. Şinasi tam sekizde Bac sokağını dikine geçen «Rue de Lille» de «Madame Berthe» in lokantasına girer bir çorba, bir et, bir salatadan ibaret olan akşam yemeğini yer, kahvesini «Quaie Voltaire» de içer, gece yarısına bir saat kalıncaya kadar Voltaire Rih-tımında - doğusunda Malaquai batısında Orsay isimlerini alan yol üzerinde - bir kaç kere sola, sağa gidip gelerek vakit geçirir. On-dan sonra evine dönerek istirahatına çekilir. Ertesi günü sabahın yedisine ka-dar yatağında kalır, sekizde yazı çalışmalarına başlar. Öğle vakti yine Madame Berthe'in lokantasına gider. Yemekten sonra, kütüphanenin günü ise, oraya yol-lanır, değilse evine döner.

İşte Şinasi'nin günlük hayatı bu tertipte istisnasız devamdan ibaret ola-rak, fakat «Théâtre Français» de Molière'in eserleri oynadığı mevsimde hiç-bir geceyi kaçırmaz imiş.

(1) Mısırlı İbrahim Paşa'nın ikinci oğludur. Yeni Osmanlılar Cemiyetinin ku-rucusudur. Namık Kemal, Ziya Paşa gibi Abdülaziz ile hürriyet müca-delesi yapan gençlere daima yardım etmiştir. Maliye ve Maarif Nazır-lığında bulunmuştur.

(2) Şair Ziya Paşa.

(3) Fransızcanın lûgat üstadı ve en kudretli lûgati LITTRÉ'nin yazarı.

«Jön Türk» lerin Paris'te toplanmaları, daha doğrusu Jön Türk namile Paris'te bir fırka peyda olması üzerine Şinasi'nin rahatı kaçtı. Çünkü Şinasi politika ile meşgul olmamağa katiyyen karar vermiş ve yalnız başına yaşamaktan zevk aldığından kimse ile görüşmez olmuştu. Binaenaleyh yetiştirdiği talebesini yaşantısının çevresine kabul etmesi yeniden siyaset aleminde ortaya çıkmasına sebep olabilecekti. Bu yüzden Kemal'i adeta soğuklukla karşıladı. Kemal de tabiatıyla sokulmağa cesaret edemedi.

Bir de Şinasi yaradılışında pek vehimli olduğundan hususî düşünceleri hakkında kimseye ip ucu vermemek için az söyler ve söyleyeceği sözlerde özellikle seçme kelimeler kullanırdı. İşte her kelime veya sarf edeceği cümlede başkasına yorumlamak vesilesi vermemeğe gayret ede ede adeta vehimîni cinnet derecesine çıkarmıştı, denebilir.

Bu sırada Abdülaziz Hanın Paris'e yapmış olduğu seyyahatte Fuad Paşa Şinasi'yi davetle iltifat etmiş ve İstanbul'a dönmesi hususunda kendisinden söz almıştı. Gerçekten de Hünkârın İstanbul'a dönüşünden sonra Şinasi de gelmiş ise de beş günden ibaret kalan ikamet müddetinde eski dostu olan «Courrier d'Orient» (Doğu Postası Gazetesi (4) sahibi Jean Petri'nin matbaasında misafir kalmış, ne Fuad Paşa'yı görmüş ne de evinin semtine uğramış, fakat Tophane Müftüsü Bekir Efendi (5) ile «Sormagir» imamını Courier Matbaasına getirterek onların huzurunda karısını boşanmış ve mehri müecceli (boşanma tazminatı) olan kırk bin kuruşu tediye ettiği gün vapura binip Marsilya yoluyla Paris'e dönmüştür (6).

Bu defa Paris'e dönüşünde Jön Türklerin Londra'ya çekilmiş olduklarını öğrenerek tekrar münzevî hayatına girmiş ise de evvelki rahat ve huzurunu bulamamıştır. Çünkü onunla kimse meşgul olmadığı halde O, Jön Türklerin kendisiyle meşgul olabilmeleri ihtimalile huzurunu kaybetmiş bulunuyordu. Nihayet 1869 senesi son baharında Paris'i terk ile İstanbul'a gelmiş ve Bab-ı Âli'nin sedaret kapısı karşısındaki köşede bulunan binayı matbaa edinmişti.

Şinasi burada garip bir ömür geçirmekte idi. Han kadar büyük olan bu binanın yukarı katı boş bulunuyordu, kendisi birinci katında uzunlamasına bir odanın köşesine serdiği yatağı gündüzün minder, gece yatak edinmişti. Ona bitişik diğer uzunlamasına bir odada harf kasaları bulunuyor, mürettepler meşgûl oluyordu.

(4) Tanzimat devrinde İstanbul'da çıkan Fransızca gazete. Sahibi Fransız Jean Petri Namık Kemal ve arkadaşlarının Avrupa'ya kaçmalarına ve Yeni Osmanlılar'ın hürriyet mücadelesine çok yardım etmiştir.

(5) Ebüzziya yazısında bu notu koymuştur: «Bu, Bekir Efendi 1275 (1859) Kuleli vak'ası diye şöhret bulan Hüseyin Daim Paşa ihtilâl cemiyetini tertip eden erkân'dan olarak müebbeden Bağdad'a sürülmüştür.» (Bu cemiyet Abdülmecid'e suikast hazırlamış yakalanmış Kuleli'de muhakame edilmişler bu yüzden isim Kuleli vak'ası olmuştur.)

(6) Ebüzziya yazısında şu notu koymuştur: «Boşanma sebebi, zevcesinin Şinasi'yi İstanbul'a dönmeğe mecbur etmesi için Fuad Paşa'ya bir istirham yazısı yazmış olmasıdır.»

«Durubu Emsal» ini ikinci baskı olarak dizdiriyor, bir taraftan da bir hattata yazdırdığı şekilleri, hakkâkına göstererek hâk ettirmeğe çalışıyor, basma harflerinin «hava» larını (7) hafz ederek adedini azaltmak istiyordu.

Kendi fikrince ona muvaffak olmuştu. Diyanını ve Fransızcadan Türkçeye, Türkçeden Fransızcaya tercüme ettiği Fransız şiirlerle kendi eşarından bazı larını (nümune olmak üzere) bu harflerle bastırılmıştı. Fakat bu değişiklikleri ile matbaacılıkta tasarladığı tekemmül husûle gelmemişti. Yalnız Osmanlı hurufuna mahsus olan letâfet de kaybolmuştu.

Paris'in Rue de Bac'ına, Qual Voltaire'ine, Tuilleries Bahçesine, Lille sokakındaki Madame Berthe'in lokantasına karşılık değiştirdiği yerler ve eserler arasındaki fark ise şark ile garp kadar birbirinden uzak, birbirine zıt idi. Pariste arzu etse süflülüğü sürdürmek imkânı tasavvur edilemezdi. Çünkü otelci yatak takımlarını icabı hale göre en az iki günde bir kere değiştirecekti. Burada ise Fransızların «cynique» dedikleri kelbiyyun meşrebine mahsus hayat tarzını sürdürüyordu. Tam bir yoksulluk içinde imiş gibi odası hiçlikten ibaret görülecek bir sahne idi ki onun da kahramanı Şinasi idi. (8).

Fakat bu kasvet verici hayat, nihayet maneviyatı gibi sağlığını da tahrib eyledi. Orada ikamet etmeğe daha ziyade dayanamadı. Matbaasındaki baskı takımlarını Bab-ı Âli yakınındaki Beşir Ağa Tekkesinin müstemilâtından bir mahzene nakil ederek, kendisi de yedi seneden beri ayak basmadığı Sormagir'deki hanesine çekilmeğe mecbur oldu. Bu mahalle Cihangir'e bitişik havadar bir yerdi, evinde şimal cihetinde genişçe bir bahçesi vardı.

Şinasi evine girdikten biraz sonra bahçesine kârgir bir matbaa inşa ettirmeğe başladı. Maksudı bitirilmek üzere bulunan lûgatı bastırmak oldu. gundan bir taraftan da Paris'ten, Çince, Uygurca, Sanskrit lisanınca, velhasıl Türkçe ile kök münasebeti olan eski ve unutulmuş lisanlara ait döktürülmüş kelimeler getirtiyor, onları numaralayıp bir çok gözleri havi levhalara yerleştiriyor, bir taraftan da «not» defterlerinden henüz tasnif edilerek sahifelere geçirilmemiş incelemelerini bir nush hattatına (9) gözünün önünde yazdırıyor ve okutup karşılaştırdıktan sonra bu notları derhal yakıyordu.

Bitip tükenmek bilmiyen bu meşguliyet kendisince bir zevk hükmünü aldığı halde dimağını da yoruyordu. Çünkü yiyip içme tarzı pek fena adeta sağlık bozucu idi.

Bir teyzesi, onun kızı, hatta torunu dahi bulunduğu halde onlarla temas etmek istemiyor, Tasvir-i Efkâr'ın kuruluş tarihinde müvezzi tayin ettiği Bolulu Yusuf Ağa'dan başka evine kimseyi kabul etmiyordu. İki öğüne kifayet

(7) Eski yazı baskı harfleri arasına yerine göre konan ve yazıyı birbirine bitişik harfleri biraz aralayarak havalandırarak daha okunaklı kılan ve güzellik sağlayan çizgiler.

(8) Ebüzziya şu notu koymuştur: «Mecmua i Ebüzziya'nın 80. nüshasında (Şinasi ile bir mülakatım) ünvanlı makale bu odanın hâl ve şanını tarif etmektedir.»

(9) Müsveddeleri veya imlâ edilen sözleri düzgün bir yazı ile yazan hattatlar.

edecek kadar bir kaptan ibaret yemeğini, onun evinde pişirtir ve alkole ilgili meşrubattan ötedenberi kaçındığından sudan, ve kahveden başka bir şey içmezdi, fakat tütüne düşkünlüğü fevkalâde idi.

Yaşı kırk sekize yaklaşmış iken, gerek maişet tarzı, gerek yaşantısı mad-dî ve manevî kuvvetini pek ziyade yıpratmış olduğundan elli beşlik alil bir şahıs halini bulmuştu. Hatta günden güne simasını bir sarılık istilâ ediyor, vücudunun eridiği adeta his olunuyordu. Ne çare ki kendisi bu halin farkında değildi.

Yaptırmakta olduğu binaya penceresinden nezaret eder ve lüzum gördüğü tadilat ve tarifâtı oradan ifa ederdi. Bir kerre olsun bahçesine inip dolaşmı-yordu.

Akşam yemeğini getiren Yusuf Ağa, kahvesini pişirip verdikten sonra kapıyı çekip gidiyor, Şinasi evin içinde tek ve تنها bu kasvet verici hayata gömülü bulunuyordu.

Yegâne oğlunu Mekteb-i Sultani'ye (Galatasaray) vermişti. Haftada bir gece eve gelen Hikmet Şinasi, babasına sanki Allah tarafından gönderilmiş bir cennet sevinç meserret ve neş'esini veriyor, onun huzur ile bir haftalık yalnızlık kaygusu tamamile yok olarak, güya ki mahkûmu olduğu münzevî hayata bir hafta daha mukavemet edebilecek taze bir kuvvet dolduruyordu.

O günün akşam yemeği dahi fevkalâde bir ziyafet hükmünde idi. Yusuf Ağa çocuğun hoşlanacağı yemekleri bildiğinden seçme yemekler hazırlıyordu. Fakat Şinasi oğluna mahsus olan bu gece ziyafetini yalnız seyretmekle zevkleniyordu.

Kimse ile temas etmeksizin devam eden bu yeknesak hayat, dehşet verici bir kasvet doğurdu. Saatlerce derin bir hüznün ile gözlerini bir noktaya dikerek hiç bir şeyle meşgul olmaz ve ara sıra kendi kendine tebessüm ederdi. Lügatını yazan hattat söylüyordu: -Bana rakkamlar konmuş kâğıt parçalarına yazılı lûgatları verdikten sonra kendisi mindere yaslanır, bir saat, bazen iki saat hiç bir kelime söylemeksizin düşünür ve parmakları arasındaki sigaranın sönüp yere düştüğünü bile fark etmezdi. Verdiği kâğıtları bir saat zarfında kaydederek, müsveddelerini önüne koyduğu vakit «akşam olmuş hal pek âlâ! Yarın erken geliniz» derdi. Akşam değil henüz öğle vakti gelmemiş iken ben, gündüzün yarısında olduğumuzu bir türlü söyleyemedim, çünkü ondaki bu halin eyi âlamet olmadığını anlıyordum.»

Bu hali iki ay kadar devam etmiştir. Ondan sonra kendisine bir neş'e gelmiş ve teyzesini getirterek evi temizletmesini rica etmiş, fakat bir hafta sonra hastalanarak onbeş gün kadar kendini bilmiyecek surette humma ateşleri içinde kavrulmuştur.

Hastalığını haber alan Mustafa Fazıl Paşa hususî doktorlarını göndererek muayene ettirmiş ise de hakiki marazı keşf etmek mümkün olmamıştır. Biraz sonra kendi kendine iyileştiğinden, Paşa derhal konağın bitişiğindeki Kemera Altı Sokağında bir ev hazırlayarak oraya getirtmiş ve hizmeti için kadın ve erkek iki hizmetkâr tayin ve seçilmiş yemekler tahsis etmişti.

Bu yer değiştirme 1287 Şabanı başlarında idi. 1870 senesi Kânun Evve-

line rastlayan Ramazan'da ise havalar pek müsaid gittiğinden Şinasi iftardan sonra her gece Sultan Bayezid meydanında bir gezinti yapmağa başlamıştı. Bazen Direkler Arası'na kadar uzanır, bir iki saat çaycı dükkânında eğlenerek evine dönerdi. Bu değişiklik, ruh haletinde de değişikliğe sebep olmuştu. Bazı geceleri de Fazıl Paşa'nın konağına geliyordu. Konağa geldiği geceleri temiz bir setre giyiyor, temiz gömlek, siyah kravat ile zerafetini tamamlı-yordu. Paşa'nın ona hürmet ve muhabbetle karışık bir ruhi cazibe altında bulunması yanında lâubali bulunmaktan ziyade çekinerek ve dikkat ederek li-sanını kullandığı görülmekte idi.

Muhatab olduğu her hangi bir konuda münazara adâbından ayrılmaz, ve gayet veciz ve fakat kat'i sözlerle fikirlerini açıklardı, bu haslet ise kendisini lâyük olduğu tâzim ve hürmeti elde ettiriyordu.

Her konuda bahis açmak kudretine sahip olan Fazıl Paşa ve kibir ve azâ-metine örnek sayılan muhteşem tavırları ile toplantılarda çekinme hissi yaratan Yusuf Kâmil Paşa (10). Şinasi'ye karşı, temkinden ziyade çekingenlikle tefsir olunabilecek mütevazî bir hal ediniyorlardı. Şinasi bazen istihza ile karışık zarifane sualler sorduğça paşalar verecek cevap bulamazlardı. Onunla özentisiz samimi mübahese ve münazarada bulunan yalnız Fuad Paşa (11) imiş. Onun da sebebi, Paşa'nın mizac bilmekte doğuştan sahip olduğu kudretten ileri geldiğine şüphe yoktur. Çünkü Şinasi yüksek mevki sahiplerine karşı daima vekar ve haysiyetini muhafaza ederdi. Fuad Paşa ise Şinasi'yi tahsil için Paris'te bulunduğu zamandanberi tanır ve onun her halini bildirdi. Bu cihetle gururunu okşayacak bol bol iltifatlarda bulunurdu. Hatta en ikballi zamanında Şinasi'ye yazmış olduğu tezkerelerde dahi bu hal görülür.

Şinasi Fuad Paşa'nın ölüm haberini işittiği zaman pek fazla müteessir olmuş ve Nice'den na'sının İstanbul'a getirildiği gün bir çocuk gibi ağlamış-tır ki bu da dostlarına karşı şiddetli vefasına delil olan ruh haletlerindedir.

1871 senesi bahar mevsiminde Fazıl Paşa merhum Çamlıca'daki kâşane-sine naklettiği sırada Şinasi'yi dahi, beraber götürmek istemiş ise de tamam-en iyileşmiş olması dolayısıyla kendisi buna hacet görmemiş ve Paşa'nın sayfiyeye geçmesinden sonra o da Cihangir'deki evine dönmüştür. Ne faideki bu dönüşü ile üç aydan beri alışık olduğu rahat ve bilhassa yiyip içme intizamı yine bozulmuştur. Vakıa Mustafa Paşa, kendisine bir aşçı ile hizmetine tahsis ettiği Fransız kadınına da emrine vermiş ise de burada yine lûgatla meşgul olmağa başladığından aradan bir ay geçmeden vahim surette hastalanmıştır. Hastalığını haber alan Fazıl Paşa bir kaç defa kethudasını (sekre-ter) göndererek ısrarla Çamlıca'ya davet etmiş ve doktorlar da bu tavsiyede bulunmuş oldukları halde Şinasi'yi ikna kabil olamamıştır.

Haziran'da hastalık bir duraklama devresine girdiğinden doktorlar, hava değişimi lüzumunu yalvararak tekrar ve ihtar etmişler ise de yine söz din-letememişlerdir.

(10) Abdülhamid zamanı sadrazamlarından şair ve edip.

(11) Abdülaziz zamanı sadrazamı, şair, edip. Tanzimat kurucularından.

Ağustos başlarına kadar devam eden, hatta gittikçe eyileşme ümidlerini arttıran bu duraklama devresi birdenbire değişmiştir.

Bir sabah, alışıldığından fazla yatakta kalmış olmasını merak eden hizmetçi kadın kapıyı açıp da içeri girdiği zaman Şinasi yatağında yatıyormuş. - Rahatsız mısınız? - diye sorması üzerine, ızdırab dolu bir alın buruşukluğu ile, elini tepesine götürerek «Buramda!...» demiş ve gözlerini yummuş.

Biraz sonra vak'adan haberdar olan doktoru gelip muayene ederek tepesine buz koydurmuş ve her iki saatte, yarım saat ara verilerek devam edilmesini ve hastaya, cevap vermeğe mecbur olmaması için kat'iyyen bir şey söylenmemesini tenbih ederek gitmiş.

Ertesi günü biz de haber almıştık. Kemal zaten yufka yürekli olduğu halde Şinasi'ye karşı pek zayıf kalpli idi. Bu cihetle onu hasta halinde görmeğe tahammül edemezdi.

Bana: «Sen git gör.» dedi. Ben de o halde görmek istemedim. Çünkü sağlığı yerinde iken yanında söz söylemeğe cesaret edemez iken bu halinde ona ne muhatap olabilirdim; ne de onu muhatap etmeğe cesaret edebilirdim. O sırada ahbablardan Doktor Saip Efendi gelmişti (12). Bu tedafüfü nimet vesilesi ad ederek gönderdik. Çünkü Şinasi ile Paris'ten beri görüşürlerdi Ayrıca Doktor olduğundan, onun görmesi ile benim görmeliğim kıyas kabul etmezdi.

Saip Efendi gitmiş. Ertesi günü bizimle buluşmasında:

— Zavallı Efendi yolcu! Kafatası kemiğinde bir tümör var yumurta büyüklüğünde fırlamış. Bu ekseriya fazla meşgûliyet ile beraber vehim ve hayal sahibi olanlarda görülen dimağ arızalarındandır. Birkaç günlük ömrü kalmış. Çekmemesi daha hayırlıdır. Demişti.

— Konuşabiliyor mu? dedik. - Asıl hayret edilecek orası. Sıhhati yerinde iken konuşmayan Şinasi şimdi durmadan söylüyor!

Doktor Saip birkaç gün ara ile iki kere daha gitmişti. Enson görüşünden üç gün sonra Âli Paşa vefat etmişti. Tam haftasında Eylül'ün onüçüncü Çarşamba günü de Şinasi de vefat eyledi.

**

1871 Eylül'ünün onüçüncü Çarşamba günü idi. Kemâl ile Beyoğlu'nda o gece misafir olduğumuz Mösyö Fanton'un (13) evinde sabah kahvesi içiyorduk.

Ben, «Diyoben» (14) için yazdığım bir makaleyi okuyordum. Kemâl de bazı cümlelerini, daha manidar ibarelerle ve imlâ yolu ile düzeltiyor ve süslüyordu.

(12) Ebüzziya notu: «Daha sonra Tıbbiye Nazırı olan merhum Saip Paşa.»

(13) Namık Kemal'in dostu ve Hukuk Hocası, İngiliz olup bir zaman ticaret yapmak üzere ailesile İstanbul'a yerleşmiştir.

(14) İlk ciddi mizah gazetemiz. Sahibi Teodor Kasapdı. Başlıca yazarları Namık Kemal ve Ebüzziya Tevfikti. 1969-71 arasında 183 sayı çıktı. 5 defa kapatıldıktan sonra toptan yasaklandı.

Bu sırada evsahibinin hizmetçilerinden biri içeri girerek: - Bir adam geldi. Kemâl Beyi görmek isterim diyor. - dedi.

İkimiz de gecelik ile oturmakta idik. Ben derhal bitişik olan yatak odasına çekildim. Uşak da gelen adamı içeriye getirdi.

Kapı aralık idi, gelen adamı görmedim. Lâkin kâğıd yırtılmasını andırır bir ses işittiğimden herifin bir tezkere getirmiş olduğunu anladım. Bir dakika sonra Kemâl kapıyı iterek elindeki kâğıdla içeri girdi. Siması, üzücü bir olay üzerine herkesin hasıl edebileceği bir teessür rengi gösteriyordu.

— Büyük bir felâket! diyerek kâğıdı uzattı.

Tezkere : «Şinasi Efendi bu gece vefat etmiş...» sözile başlıyor ve cenazenin kaldırılması Kemâlden rica olunuyordu. Altındaki «Mehmed Hamdi» imzasından Mustafa Fazıl Paşa kethüdasından olduğunu anladım.

— Bu bekleniyordu! dedim.

— Evet bekleniyordu! Keşke daha geç idrak etse idik. - Dedi.

Ve tekrar bana : - Bu işi sen göreceksin, ben mümkün değil Şinasi'nin cenazesinde bulunamam. - dedi.

Âni bir tereddüden sonra «peki» dedim.

Gelen adam yüzürlü (15) da para getirmiş idi, bir çeyrek sonra giyinip, sokağa çıkdım. Ve köşeyi dolaşırken ilim ve irfan sahibi ahbablarımızdan Kavalalı Hoca Kâmil ile karşı karşıya geldik.

O, bir gün evvel kararlaştırdığımız üzere bize geliyordu.

— Geri dön de bana refakat et. Üzüntü verecek bir hizmet ifa edeceğiz. Şinasi vefat etmiş. - dedim.

Hoca Kâmil Şinasi'yi ömründe görmemiş idi. Fakat mensup olduğumuz edebî ve siyasi mektebin kurucusu ve reisi Şinasi olduğunu biliyor ve onu görmeden, tanımadan edeb ve zekânın canlı timsali gibi telâkki ve hayalindeki Şinasi heyûlâsına büyük hürmet besliyordu.

Kendisi pek hisli ve çok çabuk tesir altında kalan bir kimse olduğundan birdenbire işittiği bu fena haberden dona kalmıştı. Bir kelime bile söylemek sizin birlikte yürümeğe başladı. Biz Bursa Sokağından Büyük Caddeye çıkarak Taksim'e doğru gidiyorduk. Şinasi'nin evinin Firuz Ağa'da Sormagir'de olduğunu biliyordum. Lâkin hangi sokaktadır onu bilmezdim. Zihnim pek karışmış idi, hem gidiyordum, hem de gözümün önünde O vakur ağırbaşlı insanı görüyordum. Hayatta iken huzuruna, maneviyatım titreyerek girebildiğim O büyüklük timsalinin şimdi naşının huzurunda bulunacağı için ayaklarım ileri gitmekten ziyade geri gitmeği istiyordu.

Taksim'de sağa saparak Kazancı mahallesine doğru yürüdük. Sağ kolda gözüme bir yorgancı dükkânı ilişti. Otuz otuzbeş yaşlarında bir adam, elinde büyük bir çuvaldız ile bir minder köklüyordu. Dükkânın önünde durarak:

— Baksana Ağabey! Sormagir'e nereden gidilir? - dedim.

— Şu karşiki sokağa sapınız, iki sokak sonra sağa dönünce Sormagir Kahvehanesinin önüne çıkarsınız. - dedi.

Ben teşekkür etmek üzere iken yorgancı: - Galiba Şinasi Efendi'nin

(15) Bugünkü para ile takriben 25.000,- lira.

evine gideceksiniz? - sözünü üzüntü ve merak ile karışık bir nazarla gözleri-
min içine bakarak söyledi.

— Evet oraya gideceğiz. - dedim.

— Öyle ise beraber gidelim. Bu musibet minder de bugün kalversin. -
diyerek çuvaldızı sapladı. Zaten bir kanadı kapalı olan dükkânın diğer kepen-
gini de indirerek omuzuna attığı saltasının kollarını geçirdikten sonra yanı-
mızda gitmeğe başladı.

— Merhumu tanır mı idiniz?

— Onu mahallemizde kim tanımaz. Koca Şinasi Efendi!

— Ne vakit vefat etti?

— Bu gece sabaha karşı. Ben Bekir Efendi ile birlikte yanında idim.
Bekir Efendi'yi tanır mısınız? Tophane Müftüsü.

— Hayır kendisini tanımam, ismini işitmiştim.

— Merhumun çok dostu, eski dostu idi, rahat döşeğine birlikte yatırdık.

— Cenaze hazırlandı mı?

— Hayır! Müftü Efendi öğleden sonra kaldırmak istiyor. Mısırlı Paşa ile
(yavaşça kulağıma söyleyerek) Murad Efendi'ye (*) haber gönderdi.

— Nereye gömecekler?

— Taksim mezarlığına, valdesinin yanına, Müftü Efendi öyle söyledi.

— Vefatında kendini biliyor mu idi?

— Beni yatsıdan sonra Şakir çağırdı. Şakir'i bilir misiniz; Teyzesinin da-
madı.

— Evet bilirim.

— Kahveden kalkıp gittim, Müftü Efendi yanında idi. Ben içeri girince
merhum gülümsiyerek yüzüme baktı. Ayak ucundaki küçük mindere oturdum.
Müftü Efendi merhuma: - İzin verirseniz azıcık dışarı çıkayım, bir sigara
içeyim - diyip çıkmıştı. Beş dakika kadar hiç ses çıkarmadı. Yalnız yüzüme
bakıyordu. Efendi rahatsız mısınız? dedim. - Vücudum rahat ama başım pek
rahatsız Raşid. Kafam kırılıyor; beynim oyuluyor gibi geliyor - dedi. Ben de
merak etme Efendi, tıpkı valdem de böyle olmuştu. Ensesinden iki boynuz
çektiler; bir şeyi kalmadı. Ah siz razı olsanız şimdi berber Hacı'yı getirir, iki
boynuz çektirirdik - dedim. Yine gülümseyerek: - Yok çocuğum! Bu başka
hastalıktır. Buna boynuz kâr etmez - dedi.

Bu sözleri konuşarak evin bulunduğu sokağa girmiş olduğumuzu anladım.
Çünkü bekçi, tenesiri yüklenmiş, kapıdan içeri giriyor idi. Demek Efendi he-
nüz ölüm döşeğindedir. Onu orada görmek istiyordum. Bir daha yüzünü gör-
mek, indimde her arzunun üstünde idi. Milletın düşünüp söyleme hassasını
mutlak dilsizlikten kurtaran, bize edebiyat sevgisi, bir siyasi fikir veren,
zulümden nefret ettiren, karanlığı, yılandan müdhiş, akrepten iğrenç, cellâd-
dan merhametsiz tanıtan O idi. Onu O deha örneğini, ölümün çukuruna veril-
meden evvel bir kerre daha görmek benim için bir evlâtlık vazifesi idi. O
hepimizin, gelecek batınlarda yetişecek vatan evlâdları için, irfan babası,
edeb ve siyaset piri idi. Bizi düşünmeğe, düşündüğümüz gibi söylemeğe O
alıştırmış idi. Ona insanlık hüviyetimiz bile şükran borcu taşıyordu.

(*) Veliahd Murad Efendi. Abdülaziz'in hal'inden sonra tahta geçmiştir.

Hoca Kâmil ile beraber kapıdan içeri girdik. Avlunun sol tarafında oniki
basamaktan ibaret bir merdivenden yukarı çıkınca sekiz on arşın murabbain-
da bir sofaya girdik. Solda ve sofanın başlangıcında yarım açık bir kapı var-
dı. Önünde de şerabî bir ferace giyinmiş, solgun benizli, kederli bir düşünce-
ye dalmış baygın gözleriyle bizim ikimize bakan, uzunca boylu genç bir ka-
dın duruyordu. Etrafımıza bakınarak girmek istediğimiz odayı aradığımızı
halimizden anlayan kadın, bulunduğu yerden ayrılarak sofanın nehayetine,
pencerelere doğru çekildi. Ben gayet hafif bir suretle kapıyı itip içeri girdim.

Odanın pencereleri şimale, kapusu cenuba doğru idi. Ölüm döşeğini de
na'shın sağı cenuba müvazi ve yüzü kibleye gelmek için baş tarafı garba, ayak
tarafı şarka doğru sermişler.

Üzerinde güvez rengi bir yazma yorgan örtülü olan üstadın naaşının yü-
zü de beyaz bir tülband ile örtülü idi. Müftü Bekir Efendi başucunda Kur'an
okuyordu. Beni görünce işaret ederek yanına oturttu. Bir iki dakika sonra
okuması bittiğinden hafif bir sesle: - sizi tanıyamadım oğlum? - dedi. Ben
de bir iki kelime ile kendimi tarif ederek bana verilmiş ve kethüdanın mührü
ile mühürlü kaseyi çıkarıp verdim. Ve Fazıl Paşa'dan olduğunu söyledim.
Derhal elimden tuttu. Birlikte sofaya çıkardı. Kadın henüz pencereye dayan-
mış duruyordu. Bekir Efendi yaklaşarak: - Navekter kızım! Mısırlı Mustafa
Paşa bu Beyi cenazeyi kaldırmağa memur etmiş bu parayı da cenaze için gön-
dermiş - dedi. Kadın cevaben: - Pek âlâ! Ne lâzımsa yapınız! - dedi. Onun
üzerine keseyi açtı, yirmibeş lirasını ayırarak, yetmiş beş lirayı kesesile Ha-
nıma verdi. Ve - bu yirmibeş lira - iskata, techize fazlasile kifayet eder. Ar-
tanını da fukaraya sadaka ederiz. - dedi. Yusuf'u çağırarak hemen ufaklık
yaptırması için Tophane'ye gönderdi. Bana da «siz kalacak mısınız?» dediğın-
den - Şüphesiz. Defnine kadar bulunacağım! - cevabını verdim. Tekrar odaya
girdik.

Bekir Efendi'nin nam ve şanından çok haberdar idim. Fakat şahsını ta-
nımazdım. Yorgancının biraz evvel müftüden bahsetmiş olması, onun Bekir
Efendi olduğuna hüküm ettirmişti.

Kendisine : - Yüzünü açıp görmeme bir mani var mı? - dedim. Tebes-
süm ederek: - Hayır! Ne mani olacak. Memleketin âdetlerine uyarak örtüldük -
diyerek tülbandı kaldırdı.

Hâlâ o manzara gözlerimin önündedir. Yüzünde hiçbir değişiklik eseri
yoktu. Sağ gözü sol gözünden ziyade aralık kalmıştı, şimada belli belirsiz
bir gülümseme hali fark olunuyordu, alt dudağı bu gülümsemenin edebi şa-
hidi olarak hafif bir surette kıvrılmıştı. Çehre, sıhhatlı halindeki canlılık ren-
gini henüz muhafaza etmekte idi, eğilip dudaklarına büyük bir teessürle bir
veda pusesi kondurdum, bu hali gören Bekir Efendi elinde olmayarak: «Lâ
havle ve lâ kuvveti illâ billâh!» diyerek gözlerinden teessür yaşları dökmeğe
başladı. Tülbandı örteceğim sırada - Dur Evlâd! Ölüm sebebi olan marazı da
gör! - diyip, baş yastığının altına elini sokdu ve sağ elile cenazenin başını
çevirerek kafatası ile ense arasında büyücek, bir yumruk kadar fırlanmış olan
keseyi gösterdi. Mosmor bir deri idi. Parmağımı dokundurdum. Lâstik toplar

gibi sağlam bir yumuşaklık his ettirdiği halde akıcı bir maddeyi havi olduğu his olunmayacak kadar sert idi.

— Pek ızdırab veriyor mu idi? dedim . Evet! Bazen fevkalâde bir sancı hasil oluyor. «Aman başımı eziyorlar!» diyordu. Yarım dakika kadar devam eden bu ızdırabdan sonra sükûnet avdet eyliyordu. Dün öğleye kadar, bir yurta iriliğinde bu şiş, akşam üzeri gördüğümüz kadar büyümüştü. Bana diyor du ki: «Galiba beynim kabına sığmak istemiyor, dışarı fırlamak istiyor. Mümkün olsa da şunu çıkarıp atsam ne ey olurdu». Bu sözü söylemekle beraber gülüyordu, gece saat beşde pek şiddetli bir acı ile sıçradı. «Aman! Başımı tut sık» dedi. Ardına geçtim. Avuçlarımı şakaklarına yapıştırıp var kuvvetimle tazyike başladım, «Oh, oh! Bırakma Hocam, rica ederim bırakma!» diyordu. Beş dakika kadar bu halde kaldı. «Artık bırak, ızdırab geçti, yavaşca yatır» dedi.

Bir saatten ziyade rahat rahat nefes alarak uyudu. Saat altıyı çalıyordu, birdenbire doğruldu. Gözlerinde ekseriya cinnet getirenlerde görülen bir bulanık nazarla bakış vardı. Etrafına bakındı, hokkayı kalemi buldu. (Saatinin kapağında yarım mecidiye büyüklüğünde açık yeşil bir kâğıd parçası çıkararak) işte şu kâğıda bu manasız kelimeyi yazdı. Arkasından sırtı üzerine düştü bir daha uyanmadı . dedi. Kâğıda şu anda gözümün önünde imiş gibi şöyle bir noktasız lâf yazılı idi: «Fiskmuni» (16). Bu aralık altınları paraya çevirmeğe gönderilen Yusuf Ağa geri döndüğünden imam ile adamları emri «iskat» a başladılar. Naaşı da gusül için aşağıya indirdiler.

Biz Hoca Kâmil ile diğer odaya çekilerek teçhiz ve tekfin işlerinin tamamlanmasını bekliyorduk. Sokak kapısının karşısına bazı kimseler birikmişti ki bunlar cenazelerde bulunmayı geçim vasıtası edinmiş aşağılık insanlardı. Hele gusül işini görenlerin keyif ve neş'eleri bize hayret veriyordu. Hoca Kâmil: «Bu herifler bilmem nasıl bir hisle, daha doğrusu nasıl bir hissizlikle, sırf bir maddî menfaat karşılığında o soğuk ve bunaltıcı hizmeti ifaya çalışıyorlar.» diyordu. Bu manzarayı, Cenini Ziya Paşa'nın «Kerges misâl varisü gassal na şekîp!» (17) sözü kısmen tasdik ediyordu.

Bir ebenin cenini ana rahminden dünyaya getirmeğe yardımcılığı sevinçli bir hizmet dirki ondan duyduğu zevk ve neş'e hürmet ve tebrike lâyiktir. Çünkü o, insan cemiyetine canlı bir varlık ilâve ediyor. Bu berikiler, kendi nevelerinden bir insanın bir ferdin ölümüne ümidlerini bağlamış bir takım aşağılık nefisli mahluklardır ki ancak o sayede geçimlerini sağlayabilmektedirler.

Ne acı ve ayıplanacak bir kârdır o ki kendi nevinden birinin ölümünden

(16) Ebüzziya şu notu düşmüştür: «Gerek bu kâğıd, gerek hokka ile kalemi ben almıştım, ne faideki Rodos'a sürüldüğümüz zaman kayıp olmuştu. Hokka Kütahya mamulâtından yeşil sırlı, kalem küt açılmış on santimetre kadardı, yazık ki zamanın mahvedici elinden bu üç yadigar kurtulamadı.»

(17) Akbaba'lar gibi, sabırsız, ölü yıkayıcının varisi.

elde edile! Hele ne katı yürekli insanlar veya insan olmayanlardır ki hem cinslerinin üzerine toprak çekmekle kendilerine menfaat sağlamağa bakarlar.

Bir taraftan devir ve iskat icra olunduğu gibi, aşağıda da gusül icablarının yerine getirilmesi ve bitirilmesine çalışılıyordu. Nihayet bu iş de bitmiş Tabut, O muhterem vücudu içine almış. Müftü Efendi bizi de tezkiye yerine gönderdi. Biraz evvel kapının önünde birikmiş olan güruh tabutun etrafını almıştı. Eve girdiğimiz zaman oda kapusunda gördüğümüz kadın orada bulunuyordu.

İmam Efendi! Tezkiye dair soru cümlesini söyleyince lehinde şahadete bulundular. Derhal naaşın muhafazasını kaldırıp omuzlarına aldılar. Bu aralık gözüm üzüntü ile tabuta bakmakta olan kadına ilişti. Yaşmağının örtmediği üzüntü rengi, simasına öyle bir tatlılık doldurmuştu ki matem renginin hiçbir simaya bu kadar yakıştığı görülmemiştir. Bu kadın Şinasi'nin boşadığı karısı idi.

Cenazeyi taşıyan cemaat bir iki sokak sapıldıktan sonra Taksim'e ulaşan Kazancı caddesini geçiyordu.

Bu büyük adamın cenazesinde bulunanlar kimlerden ibaretti? Ölülerle menfaat ilgisi olanları istisna ederseniz Altıncı Daire'ye (18) mensup dört Belediye çavuşu ile mahalleden yorgancı Raşid Ağa, teyzesinin damadı Şakir, Tasviri Efkâr sermürettibi Rıza ile biraderi Rıfat ve Müftü Efendi ile Hoca Kâmil ve Ben.

Bir hafta evvel yine bir Çarşamba günü Ali Paşa'nın naaşı Sirkeci yolile Süleymaniye mezarlığına naklolunurken iki tarafında asker, zabtiye, polis, belediye efradı saygı duruşunda bulunuyor. Hükümet ricali peşinde sükût içinde ağır adımlarla takip ediyordu. Bu iki büyük adam bir hafta fasıla ile yekdiğerini müteakip dünyayı terk etmişlerdi.

Hakikaten ikisi de büyük idi. Fakat bu azamet birinin resmî hüviyetinde, diğerinin yaradılışında meydana çıkıyordu.

Ben cenazeyi takib ederken bu iki büyük adamı, evvelkisinin yaptığı işleri ikincisinin gayret ve çalışmalarını kıyaslamaya hedef edinerek düşünüyordum. Birini, iktidar mevkiinin ve ikbale erişmenin halka verdiği tesir itibariyle resmî bir büyüklük heykeli gibi buluyordum. Diğerini, halk efkârını idrak ve anlayış yoluna sevk eden fevkalâde bir kuvvetin infaz vasıtası gibi telâkki eder halde büyüklüğü Şinasi'de görüyordum.

Ali Paşa, meslek icabı insanlığı idrak hassasından ayrılmış hayvan halinde görmek, Şinasi idrak hassaları atalet halinde bulunan milletin fikir kuvvetlerini ikaz etmek ile haz duyuyordu.

İşte bu iki adamın arasındaki fark.

(18) Galata ve Beyoğlu semtinin belediye dairesi, Tünelin üst başındaki bugünkü Beyoğlu İlçe binasında İstanbul'da ilk teşkil edilen batı örneğindeki belediye teşkilâtı olduğu halde, Paris'in en meşhur belediyesinin 6. «daire» (arrondissement) olması dolayısıyla buna da bu numara ve isim verilmiştir.

Cenazeyi taşıyanlar o kadar çabuk adımlarla ilerliyorlardı ki biz onlara yetişebilmek için adeta koşuyorduk. Bu süratin sebebi ise biran evvel vazifelerini bitirerek hak ettiklerinden hiç şüphe etmedikleri vaadlere kavuşmak hırs ve emeli idi.

Caddenin köşesini sağa döndük ve yüz adım ileride cepheye tesadüf eden mezarlık kapısından içeriye girdik. Sağ tarafı takib ederek şimdiki hariciye nazırlarına tahsis edilmiş konağın (19) tam karşısında cenazeyi yere indirdiler. Ve üzerindeki şalı çıkarıp aldıkları gibi tabutun kapağını da kaldırdılar. Bekçi ile mezarıcı çukurda bulunuyorlardı. İmam ile müezzin de na'şî tabuttan çıkarmak üzere ellerini uzatmış idiler ki bir yıldırım süratle orada isbati vücud ettim. Ve:

— Ne yapıyorsunuz? dedim.

İmam — Çıkarıp defn edeceğiz. Dedi.

Ben — Hayır! Tabutla defn olunacak dedim.

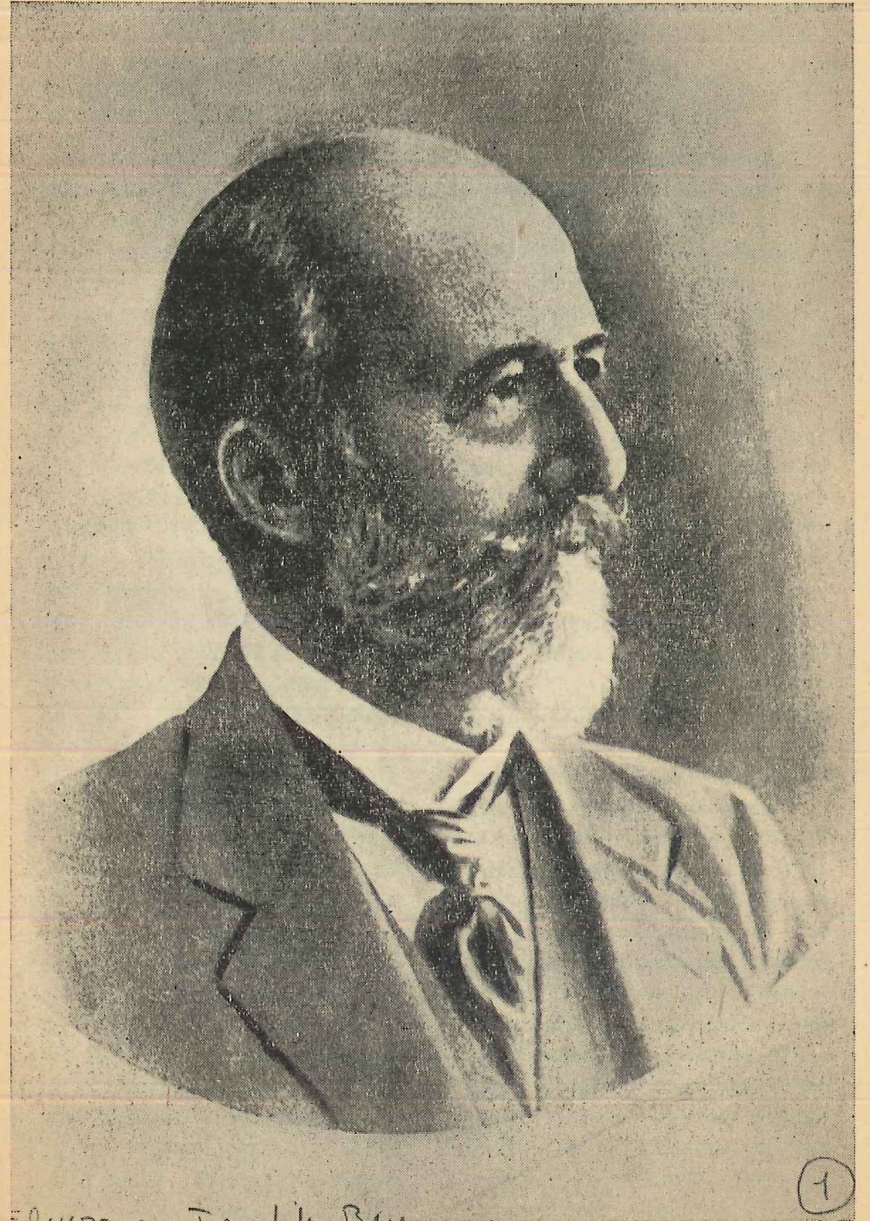
İmam — Tabutsuz olarak kefenle defninde ecir (cennette mükâfat) vardır. Cevabını verdi.

Ben — Ecir değil a cezir (ceza) dahi olsa tabutla defn edilecek! dedim. Şimdi imam, kırgın olarak — Pek âlâ! deyip çekildi derhal tabutun kollarını kesdirdim dört belediye çavuşu ile biz de iki arkadaş tabutu tutarak kabre indirdik.

Bana öyle geliyordu, Şinasi'nin ruhu benim bu son hizmetimi ulvi âlemden seyir ve takdir eyliyordu.

(19) Bugünkü Park Otelinin bulunduğu bina. Şinasi'nin mezarı Park Otelinin karşısına rastlayan 21 No. lu Park Palas, 33 No. lu Kent Palas, 35 No. lu Ayaz Paşa Palas isimli apartmanlardan birinin altında olmalıdır.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.184

EBÜZZİYA TEVFİK
(1839 - 1913)

EBÜZZİYA TEVFİK

(1839 - 1913)

S. N. BİLGE

Yukarıda okuduğunuz satırların yazarı Ebüzziya Tefvik memleketin nadir yetiştirdiği çok yönlü ve kıymetli insanlardandır. Türk matbaacılığını daha 19. yüzyılda Avrupa matbaaları seviyesine ulaştıran, Türk gazeteciliğini zamanının batı gazetele-ri ciddiyetine getiren Ebüzziya Tefvik, ayrıca bizde ilk edebiyat antolojisini (Nümunei Edebiyatı Osmaniye) veren, ilk ciddi fikir mecmuasını (Mecmuai Ebüzziya) çıkaran bizde ilk ciddî külli-yat olan (Kitaphanei Ebüzziya) yı kurup 110 eser neşreden ve özellikle Şinasi ile Namık Kemal'in eserlerini yayınlayarak bütün memleketi tanıtan kimse-dir.

Orta Asya'dan 13. asırda gelişip Konya'nın Şerefli Koçhisar ilçesine yerleşen, Horasanlı Hacı Hasan Oğulları'na mensup olan Ebüzziya Tefvik 10 şubat 1849 da İstanbul'da doğmuş, 15 yaşında gazeteciliğe başlamış (1864), Şinasi'nin Tasviri Efkâr'ına intisap ederek Namık Kemal'le tanışmış ve onunla beraber Şinasi edebî ve siyasî mektebinde yetişmiştir. Yeni Osmanlılar Cemiyetinin ilk üyeleri arasında bulunan Ebüzziya (1865), Abdülaziz aleyhine girdiği hürriyet mücadelesi yü-

zünden Namık Kemal ve arkadaşları ile beraber sürgüne gönderilmiş (1873), dört sene zindanda kaldığı Rodos'tan affa uğrayarak İstanbul'a dönünce, memleketin irfan kütüphanesine pek kıymetli eserler verdiği «Matbaai Ebüzziya» yı kurmuş (1881), Abdülhamid istibdadına karşı mücadeleye girişmiş, bir çok defa tevkif ve hapsedilmiş nihayet büyük oğlu Tâlhâ ile beraber Konya'ya sürülerek (1899) Meşrutiyetin ilânına (1908) kadar 9 yıl sürgünde kalmıştır. İkinci Meşrutiyette Antalya (Konya) mebusu olarak vazife görmüş, «Tasviri Efkâr» gazetesini kurarak (1909) oğulları ile beraber gazeteciliğe tekrar atılmış, tenkid yazıları dolayısıyla, zamanın hükümetince, hastalığına rağmen tevkif edilmiş ve bu hareket ölümüne sebep olmuştur (27.1.1913). Mezarı Bakırköy kabristanındadır. Birçok telif, derleme, tercüme eseri ve telif «Eceli kaza» isimli bir piyesi vardır. Bizde almanak tarzında ilk takvimleri birer baskı şaheseri olarak 15 yıl çıkarmıştır. Kûfi yazılardaki hatıatlığı ile zamanının en güzel yazılarını vermiştir. Yıldız Camiinin çini üzerine kûfi ayeti kerimleri onun eseridir.

T A S K I H

N U S H A S I

*Şinasi'nin Ölümünün
100. yıldönümü dolayısı ile
Sunar Tiyatrosu - Üsküdar Oyuncuları
tarafından hazırlanmıştır.*